

PÄÄKIRJOITUS

Gerontologia-lehden kolmaskymmenes juhlavuosi on ohi ja suuntaamme vuoden 2017 ensimmäisen numeron myötä katseen kohti tulevia vuosia. Kymmenen vuoden päästä vietetään sitten nelikymmenvuotisjuhlaa. Se tuntuu olevan kovin pitkän ajan päässä, vaikka taaksepäin katsoessa viimeiset kymmenen vuotta ovat kuluneet todella nopeasti. On vaikea kuvitella, miltä maailma kymmenen vuoden päästä näyttää. Sen tiedämme, että monessa suhteessa hyvin erilaiselta kuin tänä päivänä. Osa lukijoistamme on varmasti tavalla tai toisella mukana pohtimassa reformia, joka toteutuessaan muuttaa ratkaisevasti yhteiskuntamme rakenteita ja olosuhteita, myös vanhenemisen ja vanhuspalvelujen näkökulmasta. SOTE-uudistuksen myötä on tulevana vuosina tapahtumassa suuria muutoksia. Nyt suunnitellaan suurta julkisen sektorin hallinnon uudistusta ja samanaikaisesti valinnanvapauden tuomista sosiaali- ja terveystalouteen.

Valinnanvapauslakiesitys on tätä kirjoittaessa lausuntokierroksella. Voi vain toivoa, että mahdollisimman moni taho esittää näkemyksiään lakiehdotuksesta. Esityksestä valinnanvapauden toteuttamiseksi on jo nyt käyty paljon keskustelua. Monelta taholta on esitetty myös kriittisiä huomioita siitä, mihin se voi pahimmillaan johtaa. Esimerkiksi HUS:in toimitusjohtaja Aki Lindén on julkisuudessa nostanut esiin hyvin perusteltua kritiikkiä lakiesityksen ongelmiin liittyen. Keskenikäiseksi luonnehdittu esitysluonnos voi pahimmillaan lain voimaantulon ajoittuessa samaan aikaan julkisen hallinnon uudistuksen kanssa aiheuttaa katastrofiksi luonnehdittavan tilanteen, jossa kustannukset nousevat, palveluja tarvitsevat ihmiset kärsivät ja epätasa-arvo lisääntyy. Voittajia ovat kansainväliset yritykset, jotka ovat jo muutaman vuoden ajan varautuneet muutokseen muun muassa ostamalla pieniä

yrityksiä pois markkinoilta ja valtaamalla tilaa pienemmiltä, voittoa tavoittelemattomilta palveluntuottajilta kuten erilaisilta säätiöiltä ja yhdistyksiltä.

Tämän Gerontologia-lehden tekstit herättävät osaltaan ajatuksia vanhojen ihmisten palvelutarpeista, palveluista ja myös valinnanvapaudesta. Lehden loppuosasta löytyy väitöstilaisuuden lektio, joka pureutuu erityisesti valinnanvapauden kysymykseen. Kirsi Kuusinen-Jamesin 9.12.2016 tarkastettu valinnanvapautta tapaustutkimuksen avulla käsittelevä väitöskirja ilmestyi oikealla hetkellä. Valinnanvapauden kriittinen pohdinta on juuri nyt tärkeämpää kuin koskaan, vaikkei väittelijä sitä ehkä tutkimustaan aloittaessaan osannut ennakoidakaan. Lektiossaan Kuusinen-James nostaa esille näkökulmia, joita on tärkeä pohtia, kun valinnanvapaudesta puhutaan. Hän muistuttaa, että valinnanvapauden kysymykset voivat olla erilaisia sosiaali- ja terveystalouden kohdalla. Toisaalta erilaisten valintamallien käytännön toteuttamiseen liittyy sekä sosiaali- että terveystalouteen useita kriittisiä kohtia. Ei ole yhdentekevää, onko yksilöllä riittävästi tietoa valintamahdollisuudesta ja kiinnostusta tarjolla olevan valinnanvapauden käyttämiseen. Entä voiko olla myös valitsematta? Mistä tietää, mitä kaikkea voi valita?

Digitalisoituvassa yhteiskunnassamme erityisesti vanhojen ihmisten kohdalla voi kysyä, onko myös ei-diginatiiveilla riittävästi tietoa erilaisista vaihtoehdoista. Jotta valinnanvapaus voisi toteutua, tarvitaan kykyä arvioida, vastako palvelu yksilön tarpeeseen ja onko hänellä lisäksi resursseja tehdä valinta. Jos ei ole, mistä hän saa tukea valinnan teolle? Sosiaali- ja terveystalouden asiakkaat istutetaan rationaalisen kuluttajan rooliin, halusivatpa he sitä tai eivät. Useat tutkimukset myös osoittavat, että halukkuus kuluttajana toimimiseen ei ole

itsestään selvää. Vanhojen ihmisten kohdalla mahdollisuutta valintojen tekemiseen voivat vaikeuttaa monet tekijät, kuten erilaisten sairauksien aiheuttamat toimintakyvyn vajeet. Sitä, mitä haluttaisiin valita, ei välttämättä uudessakaan mallissa voi valita; vaikkapa kotihoidon käyntien tekijää, käyntiaikaa tai sitä mitä hän tekee. Valinnanvapaus palveluissa voi var-

masti tuoda mukanaan myös paljon myönteistä, mutta nyt on syytä nostaa esille myös mahdolliset sudenkuopat, jotta voidaan arvioida valinnanvapauden lakiesityksen sisältämien tavoitteiden toteutumisen vaikutusta ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointiin.

Marjaana Seppänen